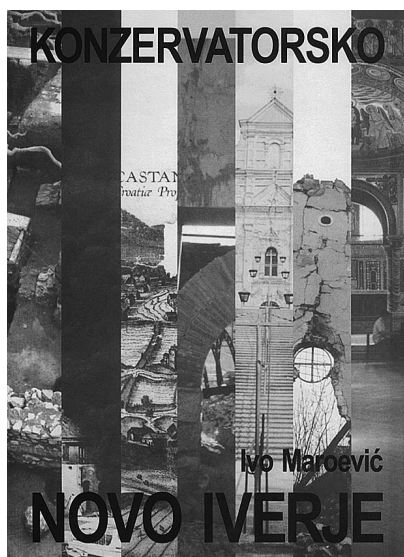

baština-izbor i sudbina

IVO MAROEVIĆ

Konzervatorsko novo iverje

Matica hrvatska u Petrinji, Petrinja, 2000.

► Prvim čitanjem ove knjige iskaču dva dominantna određenja: posrijedi je kronika devedesetih godina - dramatičnog, ako ne i tragičnog razdoblja u povijesti hrvatske kulturne baštine - te drugo, dokument etičke vertikale i dostojanstva znanstvenika, konzervatora i sveučilišnog profesora Ive Maroevića u tegobno doba svekolike promjene. Ponovljena čitanja knjige razastiru bogatstvo faseta teme kako je autor poima, raščlanjuje i tumači, uvjeravajući u njezinu važnost - ne samo univerzalnu, nego i posebnu, u konkretnom, vremensko-društvenom kontekstu kojim se bavi. Kao i ostale knjige i radovi Ive Maroevića, i ova knjiga ostaje kompendijem, opskrbljenim pouzdanim činjenicama i formulacijama, ali i smjerokazom koji upućuje kako treba misliti i kako se ponašati.

Sudbinu baštine - razaranja u godinama vojne agresije na novouspostavljenu hrvatsku državu, pokušaje obnove stradalih spome-

nika, ali i sve ostalo što se događalo spomenicima, sve što ih se ticalo (primjerice, novi zakon o zaštiti spomenika ili odnos kulturne politike prema baštini), raznovrsna pitanja struke ili struka - sve je to Maroević devedesetih, kako kaže u uvodu, pratio kao promatrač. Nije kao potvrđeni teoretičar i praktičar bio članom ni jednog službenog stalnog tijela ni institucije koje se bave zaštitom spomenika, što znači da nije mogao utjecati gotovo ni na što; možda tek pokatkad i povremeno, kad su ga pozivali za kakvu ekspertizu. Preostali su mu javna riječ i javni sud. Informacije na koje se u njima pozivao dobivao je kao i svaki građanin - putem medija, pa je u tim medijima i objavljivao što razabire ili vidi i što misli o tome. Na isteku desetljeća odlučio je tekstove, upućivane javnosti, no zacijelo i odgovornima za hrvatsku kulturnu baštinu, sabrati i ukoričiti u jednu knjigu. U toj komprimiranoj, kompaktnoj formi, "iverje", ono što je otpadalo iz rada na kompleksnim projektima i sintezama koji sada zapošljavaju Ivu Maroevića, zadobilo je kakvoću nove cjeline i razvijenoga iskaza. Ponaјprije, ova je knjiga gesta koja poručuje da je i u uvjetima ograničenja djelovanja angažman moguć, a riječ može vjerodostojno zamijeniti čin.

U knjizi (199 stranica, 70 vizualnih priloga) sabrano je šezdeset tekstova, od kojih nije prethodno objavljeno tek pet. Tekstovi su podijeljeni u dvanaest tematskih cjelina koje su proistekle iz poticaja na koje je Maroević reagirao. Broj cjelina, a i raspon pitanja koja se javljaju unutar njih, svjedoče da je poticaja bilo mnogo. Kao što je pažljivo pratio informacije, tako se podjednako ozbiljno posvetio svakoj, maloj i velikoj temi - metodički ih je analizirao i argumentirano prosuđivao. Jednostavnost i razumljivost rečenice i lapidarnost diskursa ne upućuju samo na jasnoću misli i spisateljsku rutinu, nego i na cilj i smisao tih tekstova, a to je zacijelo posredovanje znanja i suda, ponajprije nestručnjaku. Strpljivo, nenametljivo, primjerenim varijacijama, Maroević ponavlja ono što je važno - bilo činjenice, bilo spoznaje proistekle iz analize činjenica. Sve tekstove obilježuje ton

kritike, odrješite i jasne, no rijetko afektivne. Maroević nije sklon velikim riječima ni strasvenim istupima, ali cijela knjiga svjedoči o dubokom emocionalnom odnosu prema temi kojoj je posvetio život i rad, a nadasve o etičkoj odgovornosti koju osjeća kao stručnjak. Iako se iz pojedinih tekstova razabiru ogorčenost i razočaranje, Maroević uglavnom zadržava stoicizam čovjeka koji je sistematizirao i hijerarhizirao vlastita iskustva i načisto je sa stvarnošću svijeta i vlastite sredine. No, nikada ne propušta iskazati nadu, kao što ni bezuvjetno ne traži kaznu, iako umije identificirati krivce.

Redosljed tematskih cjelina u knjizi upućuje na autorovo poimanje njihove važnosti: na prvom je mjestu sudbina baštine u Domovinskom ratu, a potom pitanja obnove. Svjestan gubitaka, prvenstveno spomenika koje bitno obilježuju nacionalni kulturni identitet, svjestan stvarnih potencijala konzervatorske struke, ali i države i društva, Maroević precizno iznosi prioritete i načela, poziva na djelo konkretne "baštinike" i meritorne institucije. Rukopis *Teze za obnovu pojedinačnih nepokretnih spomenika kulture* (1995/96.) i rad *Obnova povijesnih zgrada - spomenika kulture nakon ratnih razaranja u Hrvatskoj (temeljna načela)*, objavljen u Radovima IPU 1996., njegov su teorijski doprinos zadaći na koju ga, začuđeno, nisu pozvali. Isto je tako tek kao promatrač mogao pratiti nastanak i utvrditi stupanje na snagu novog Zakona o zaštiti spomenika kojim je devalvirana, ako ne i dokinuta, profesija konzervatora u onom smislu u kojem ga je potvrdila tradicija. Pomoć u tim, kao i u nizu sličnih problema, Maroević je otvoreno ponudio onima koji su se njima bavili. Pokazalo se da je to bilo bez odaziva i na uštrb obnove, ako se tako uopće može nazvati ono što se zbiva sa spomenicima stradalima u ratu, a i s drugima.

Odulja sekvenca posvećena Medvedgradu zorno, istinito i potpuno - kronološki, sa svim podacima (godinama, imenima), razastire hibridan i štetan odnos prema baštini na primjeru jedinstvenog spomenika i ujedno predstavlja Maroevića, uz Dragu Miletića, istraživača Medvedgrada, kao moralnog pob-

jednika u borbi za njegov integritet; jedinoga od svih uključenih u razmatranje njegove "obnove" - od rekonstrukcije do uporabe za Oltar domovine - koji nije učinio ni najsitniji ustupak za volju svoga stava i uvjerenja. Za to mu do danas nitko nije izrazio priznanje, kao ni ispriku za frustracije koje su mu zbog toga nanesene, i to u samoj struci.

Ta epizoda, kao i ostale prigode, svjedoče o Maroevićevoj spremnosti za rizik konfrontacije s institucionaliziranim, pa i dogmatiziranim autoritetima i postupcima. On ih neagresivno, ali sigurno i točno pogada, pozivajući se na znanje i istinu, u najboljoj maniri historičara, što on jest. Cijena je takve pozicije razmjerna osamljenosti, pa i izolaciji. No ona je elitna, što znači istaknuta; ona pretpostavlja i svjestan izbor. Knjiga, posvećena devedesetima, svjedoči da Ivo Maroević sa svojim izborom umije živjeti i preživjeti. I više od toga - on svojim iskustvom i stavom umije davati poticaj i inspiraciju. Povjesničarima umjetnosti svih specijalizacija, a i srodnim strukama, knjiga nudi velik izbor aktualnih tema, zanimljivih, pa i napetih priča, koje sežu od arhitekture i gradogradnje do restauracije, od edukacije do kulturne politike.

Riječ o izdavaču, arhitektu Davoru Salopeku i Matici hrvatskoj u Petrinji. Na dnevnoj relaciji Petrinja - Zagreb, petrinjski arhitektonski atelijer - zagrebačko sjedište Društva arhitekata na Jelačićevu trgu, Salopek je godinama održavao trostruku egzistenciju kreativca i istraživača, promotora tradicijske graditeljske baštine svog kraja, te publicista. U agresiji na Hrvatsku i svoj grad izgubio je sve, a poslije oslobođenja Petrinje uspio je, doslovno na ruševinama, izgraditi nov život. U izdanju petrinjske Matice Ivo Maroević je prije ove knjige objavio knjigu *Rat i baština u prostoru Hrvatske - Krieg und Kulturerbe im Raum Kroatien* koja je odlikovana Zlatnom poveljom Matice hrvatske. *Konzervatorsko novo iverje* potvrđuje nanovo vezu između Maroevića, Salopeka i Petrinje, upućujući na prošlo i proteklo, ali naznačujući i smjer budućnosti.

→ Snješka Knežević

subjekt kroz objekte

LEONIDA KOVAČ
Edita Schubert
Horetzky, Zagreb, 2001.

► Pisanje studije o Editi Schubert teklo je usporedno s njezinom teškom bolešću, izlazak knjige koincidirao je s njezinim umiranjem. Odnos *život - smrt* stavio je točku na jedan kreativni projekt, tako da "monografija" Leonide Kovač doista zaokružuje opus za koji možemo kazati da je jedan od najkarakterističnijih i najizrazitijih u zadnjoj četvrtini dvadesetoga stoljeća. Dapače, to je opus kontinuiranog nemirenja s postignutim, to je opus stalnog pomicanja težišta, to je opus dinamičnog dijaloga s mogućnostima odabranog medija. Utoliko Edita Schubert neosporno pripada (neo)avangardističkim nastojanjima, ali istodobno i ukazuje na aporije i ograničenja samoga avangardističkoga projekta.

Kao gotovo nitko drugi u novijoj hrvatskoj likovnosti, ova slikarica zaslužuje epitet nomadizma. Taj je termin skovan u osamdesetim godinama i pokriva područja novostepenih sloboda (istodobnog kretanja unaprijed i unatrag). Edita Schubert išla je kroz

disciplinarne i tendencijske zabrane i znatno prije negoli je to postalo trendom, pa vjerujem da i u europskoj umjetnosti nema mnogo odlučnijih i snažnijih primjera bordižanja ili slaloma između "stilsko-tvarno-morfološki" različitih polja traženja i "eksperimentiranja". Putanja, naizgled, ide od hladnog hiperrealizma do intimističke fotodokumentacije, preko svojevrnog pop-arta, varijante land-arta, anomalnih instalacija, izazivanja neo-geo efekata, podrazumijevanja konceptualističkih i komportamentističkih tekovina. Zapravo je riječ o neprekidnom preispitivanju statusa slike i predmeta, ali i o upornom - premda diskretnom, nepatetičnom, atipičnom - određivanju vlastitoga mjesta pod suncem. Neće biti slučajno što joj prvi i posljednji ciklus radova imaju izrazita autobiografska svojstva, odnosno naglašavaju njezin rodni, socijalni i egzistencijalni ulog (da ne kažemo status).

Knjiga Leonide Kovač, opskrbljena sa stotinu trideset reprodukcija, na odgovarajući nas način upoznaje s amplitudama djela Edite Schubert koje tek usputno prati i suvremene mu "oscilacije ukusa". Premda autorica teksta s razlogom sumnja u mogućnosti i potrebu žanra monografije, moramo priznati da je uspjela ukazati na bitne etape, a čak i naći mogući zajednički nazivnik cjeline. Trebamo li se opredijeliti za jednu definiciju, ta bi, po spisateljici, bila najbliža shvaćanju "transgresivnosti" (koliko god ta formula bila u blizini inače tekućega pojma "transavangarde", svojom silinom i određenošću nadmašuje naznačeni okvir). Dakle, Edita Schubert u svakoj fazi preko nametnutih granica, prevrćuje, prestupa, prekršuje i tradicionalnu umjetnost i strategiju avangarde (sa svojom himerom originalnosti).

Naravno, Leonida Kovač ne propušta postaviti predmet svojega istraživanja u povijesni i, osobito, teorijski kontekst. Uostalom, bilo bi nemoguće shvatiti jednokratnost bez usporedbi ili odrediti značenje nekih gesta (solucija) radova bez znanja o modelima recepcije (na koje i sama umjetnica ipak nužno računa). Stoga nisu suvišni ni ekskursi u bližu prošlost ni traženja paralela u